

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 · 50 · 2009

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ПАСКАЛ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF PASKAL v. UKRAINE)**

(Заява № 24652/04)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

15 вересня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

15/12/2011

Рішення стало остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Паскал проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), *Голова*,

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Боштьян М. Зупанчіч (Bostjan M. Zupancic),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Ізабель БерроЛефевр (Isabelle BerroLefevre),

Енн Пауер (Ann Power), *судді*,

Михайло Буроменський (Mukhaylo Buromenskiy), *суддя ad hoc*,

а також Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), *Секретар секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 23 серпня 2011 року виносить таке рішення, що було ухвалене в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 24652/04), поданою до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Юрієм Михайловичем Паскалом (далі — заявник) 17 червня 2004 року.

2. Заявник, зокрема, стверджував, що його досудове ув'язнення було незаконним та необґрунтовано тривалим, а також що кримінальне провадження у його справі було несправедливим та тривалим.

3. 24 вересня 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити про заяву Уряд. Було також вирішено одночасно розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви (пункт 1 статті 29 Конвенції).

4. 24 березня 2010 року заявнику було надано юридичну допомогу, але п. К. К. Сизарев, юрист з м. Євпаторії, обраний заявником своїм представником, не надав жодних зауважень у відповідь на зауваження Уряду України.

5. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — п. Ю. Зайцев.

6. Пані Г. Юдківська, суддя від України, не змогла взяти участь у розгляді справи (правило 28 Регламенту Суду). Голова палати вирішив призначити п. Михайла Буроменського як суддю *ad hoc* (підпункт «b» пункту 1 правила 29 Конвенції).

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

7. Заявник народився у 1966 році і мешкає у м. Сімферополі. У 1999 році він отримав диплом про вищу освіту за спеціальністю «Правознавство» та у певний період працював у міліції в м. Сімферополі.

А. Кримінальне провадження щодо заявника

8. 1 липня 1999 року заявника затримали за підозрою у вчиненні розбою 10 лютого 1999 року.

9. О 9 год. 20 хв. 1 липня 1999 року заявник підписав протокол ознайомлення з його процесуальними правами, зауваживши, що він бажає запросити М. як свого захисника.

10. О 9 год. 25 хв. того ж дня заявника допитали щодо вчинення розбою за відсутності захисника. У ході допиту заявник надав різні персональні дані та заявив, що про вчинення розбою йому нічого не відомо, а у відповідний день він виконував свої професійні обов'язки працівника міліції та відвідав заняття в юридичному інституті. Він також назвав свідків, які б могли підтвердити його слова. Протокол допиту, підписаний заявником, починається наступним абзацом, під яким міститься окремих підпис заявника:

«Мені було роз'яснено мої права відповідно до статті 63 Конституції України, згідно з якою я маю право відмовитися давати показання щодо себе. Бажаю давати показання за даною справою».

11. 3 липня 1999 року в ході допиту в присутності М. (захисника, якого вказав заявник у протоколі роз'яснення його процесуальних прав) заявник заявив, що підтверджує свої показання, надані 1 липня 1999 року, та не має нічого додати до них.

12. В подальшому протягом досудового слідства слідчі органи збільшили обсяг обвинувачення щодо заявника, зрештою він обвинувачувався в організації банди та участі у більш ніж тридцяти вчинених нею нападів. Протягом досудового слідства було допитано приблизно 120 свідків, двадцять разів відтворювались обстановка і обставини подій та призначено численні експертизи.

13. 20 липня 2000 року досудове слідство у справі заявника та вісімнадцяти інших осіб, обвинувачених в участі у банді, було закінчено. Справа підлягала направленню до Верховного Суду Автономної Республіки Крим (пізніше перейменованого на апеляційний суд Автономної Республіки Крим, далі — суд АРК) для віддання обвинувачених до суду.

14. 4 травня 2001 року після ознайомлення обвинувачених з матеріалами справи та закінчення інших процесуальних формальностей суд АРК провів розпорядче засідання та призначив розгляд справи на 5 червня 2001 року.

15. Провівши приблизно вісімнадцять судових засідань у період з червня до грудня 2001 року, суд АРК відклав розгляд справи в зв'язку з клопотанням одного з підсудних про здійснення фіксації технічними засобами перебігу судового процесу, оскільки забезпечити таку фіксацію не вбачалось можливим через відсутність відповідних засобів.

16. 15 травня 2002 року суд АРК продовжив розгляд справи.

17. 17 січня 2003 року заявник поскаржився суду на те, що протягом досудового слідства його катували. 5 лютого 2003 року за результатами перевірки цієї скарги прокуратура Автономної Республіки Крим відмовила у порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції, які, як стверджував заявник, погано з ним поводитись, в зв'язку з відсутністю доказів такого поводження. Як свідчать матеріали справи, заявник не оскаржив цю постанову.

18. 29 січня 2003 року А. К., співучасник у справі заявника, поскаржився на те, що головуючий суддя пані Ш. не була безсторонньою. Так, на початку судового розгляду вона дала інтерв'ю газеті «Прапор Батьківщини» («Флаг Родины»), висловивши свою думку про винуватість підсудних. А. К. надав копію номера газети, опублікованого 29 червня 2001 року, в якій містилася стаття під назвою «Перевертні в міліцейських погонах». У цій статті наводилась така цитата судді:

«Об'єктами збройних нападів частіше за все ставали заможні люди в Криму та у Запорізькій області... Грабували жорстоко та холоднокривно, не хетуючи жодними засобами для «вибиття» грошей. Так могли діяти тільки ті, хто був цілком впевнений у своїй безкарності. Подібну нахабність ... я, відверто кажучи, за одинадцять років своєї суддівської практики ще не зустрічала. Так, мені відомо про випадки, коли злочинці використовували міліцейські мундири для тих чи інших злочинних задумів, але ж ці люди не мали жодного стосунку до правоохоронних структур. На відміну від Паскала з його спільниками, які примудрилися поєднувати службу в органах з розбійними діяннями. Вину свою, до речі, підсудні частково визнають, але ведуть себе вкрай зухвало. Постійно подають цілком невмотивовані клопотання про заміну судді та обвинувачення. Проте гадаю, що протягом суду вони позбудуться своєї пихатості. Розгляд, скоріш за все, буде тривалим».

19. Того ж самого дня суддя Ш. звернулась до прокурора Автономної Республіки Крим з листом, вимагаючи розслідування обставин публікації статті. Вона стверджувала, що публікація, яка, на її думку, могла негативно вплинути на провадження, була неточною, оскільки вона ніколи не давала вказаного інтерв'ю газеті.

20. У зв'язку із заявою судді Ш. прокуратура встановила, що газета «Прапор Батьківщини» належить Чорноморському флоту Російської Федерації в м. Севастополі. Прокуратура надіслала запит у Військову прокуратуру Російської Федерації з проханням розслі-

дувати це питання. Згідно з матеріалами справи будь-якого продовження дій щодо цього питання не було.

21. У період з 15 травня 2002 року до 22 травня 2004 року суд АРК провів близько 150 судових засідань у справі заявника.

22. 17 листопада 2004 року суд АРК проголосив свій вирок, викладений приблизно на 200 сторінках. Суд визнав заявника винним в організації банди і в участі у багатьох епізодах розбою та засудив його на чотирнадцять з половиною років позбавлення волі. Суд ретельно вивчив скарги заявника і його співучасників на погане з ними поводження з боку працівників органів досудового слідства та відхилив їх.

23. 22 грудня 2004 року заявник подав касаційну скаргу, стверджуючи, що суд першої інстанції помилився в оцінці фактів, неправильно застосував закон та засудив його до невідповідного тяжкості злочину покарання.

24. 15 серпня 2005 року заявник доповнив свою первісну скаргу. Він, зокрема, стверджував, що суддя Ш. не була безсторонньою, оскільки вона дала інтерв'ю газеті «Прапор Батьківщини», в якому опосередковано стверджувала про винуватість заявника задовго до проголошення вироку. Він також скаржився на те, що його право на захист було порушено, зокрема, оскільки суд не допустив кількох захисників, імена яких він не вказував, та оскільки первісний обвинувальний висновок містив менше за обсягом обвинувачення, ніж те, яке розглядав суд.

25. 16 березня 2006 року Верховний Суд відмовив у задоволенні касаційної скарги заявника, дійшовши висновку, що суд першої інстанції належним чином оцінив факти в його справі та застосував закон, а також що у провадженні не було процесуальних недоліків, які б порушили право заявника на справедливий суд. Верховний Суд так само дійшов висновку, що немає доказів поганого поводження із заявником.

В. Тримання заявника під вартою до постановлення вироку

26. 3 липня 1999 року прокуратура АРК санкціонувала взяття заявника під варту на десять днів до пред'явлення обвинувачення.

27. 12 липня 1999 року заявнику пред'явили обвинувачення та строк його тримання під вартою було продовжено до 1 вересня 1999 року. Далі прокуратура АРК кілька разів санкціонувала продовження строку тримання заявника під вартою, відповідні обґрунтовані постанови, якщо такі були, Суду надано не було.

28. Спочатку заявник тримався у кількох ізоляторах тимчасового тримання (ІТТ), які, як стверджувалось, не були придатні для довгострокового тримання під вартою. Згодом, до травня 2000 року заявника перевели до слідчого ізолятора № 15 м. Сімферополя (далі — СІЗО), в якому, як він стверджує, він не мав доступу до якісної медичної

допомоги, зокрема, не мав можливості скористатися допомогою лікаря-ендокринолога.

29. 7 квітня 2000 року прокуратура АРК санкціонувала продовження строку тримання заявника під вартою до 3 травня 2000 року. Як стверджує заявник, з цієї дати та до постановлення вироку 17 листопада 2004 року його тримали під вартою без будь-якого формального рішення. Заявник поскаржився на це до Верховного Суду України у доповненні до своєї касаційної скарги, але не отримав щодо цього жодної відповіді.

30. Згідно з твердженнями Уряду, 4 травня 2001 року суд АРК продовжив строк тримання заявника під вартою на період судового розгляду, дійшовши висновку, що немає підстав для звільнення його зпід варти та заміни відповідного запобіжного заходу. Уряд не надав копію цієї ухвали.

С. Цивільне провадження щодо газет

31. 7 червня 2005 року заявник, скаржачись на те, що ще до постановлення вироку його представляли як злочинця, подав цивільний позов до газети «Прапор Батьківщини», кількох інших газет і до місцевої телевізійної компанії, які висвітлювали судове провадження у справі.

32. 7 травня 2007 року Київський районний суд м. Сімферополя залишив його позов без задоволення, оскільки заявник не дотримався річного строку позовної давності та не надав цьому належного виправдання.

33. 5 березня 2008 року суд АРК залишив це рішення без зміни.

34. 14 липня 2008 року Верховний Суд України відмовив у відкритті касаційного провадження у справі за позовом заявника.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

35. Відповідні положення статей 59 та 63 Конституції України від 1996 року стосовно права на правову допомогу та права не давати показання щодо себе наводяться у рішенні від 19 лютого 2009 року в справі «Шабельник проти України» (*Shabelnik v. Ukraine*) (заява № 16404/03, п. 25).

36. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу України від 1960 року стосовно запобіжних заходів, що застосовуються під час провадження, наводяться у рішенні від 6 листопада 2008 року в справі «Єлоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*) (заява № 17283/02, п. 35).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

37. Заявник скаржився за статтею 5 Конвенції про те, що тримання його під вартою у період з 3 травня 2000 року до 17 листопада 2004 року було незаконним. Суд вважає, що ця скарга повинна розглядатись за підпунктом «с» пункту 1 статті 5, в якому передбачається таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

...»

A. Прийнятність

38. Уряд не надав жодних зауважень щодо прийнятності цієї скарги.

39. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

B. Суть

40. Уряд стверджував, що заявника затримали та взяли під варту на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні серйозного злочину та що його тримання під вартою було законним.

41. Вивчаючи факти цієї справи у світлі своєї судової практики (див. пункти 41–42 наведеного вище рішення у справі «Слоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*), Суд зауважує, що Уряд не надав жодних пояснень щодо підстав тримання заявника під вартою у період з 3 травня 2000 року (дати, коли строк тримання під вартою, продовжений прокуратурою 7 квітня 2000 року, закінчився) до 4 травня 2001 року (дати, коли суд АРК провів розпорядче засідання). Відповідно Суд доходить висновку, що тримання заявника під вартою протягом цього періоду не ґрунтувалось на законі.

42. Сторони не дійшли згоди стосовно підстав тримання заявника під вартою у період з 4 травня 2001 року до 17 листопада 2004 року (дати, коли суд першої інстанції проголосив вирок). Уряд стверджував,

що цей період охоплювався постановою суду від 4 травня 2001 року (копію якої надано не було), в якій головуючий суддя не встановив жодних підстав для звільнення заявника з-під варти та заміни застосованого до нього запобіжного заходу. Заявник стверджував, що цей період не охоплювався жодним рішенням. Суд повторює, що в інших рішеннях щодо України він вже встановлював порушення підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції, коли суддя, віддаючи заявника/заявницю до суду, продовжував на невизначений строк тримання його або її під вартою, не надаючи при цьому чітких підстав застосування такого заходу (див., наприклад, рішення від 10 лютого 2011 року в справі «Харченко проти України» (*Kharchenko v. Ukraine*), заява № 40107/02, пп. 73–76). Виходячи з цієї практики, навіть якщо припустити, що строк тримання заявника під вартою було продовжено 4 травня 2001 року, як цього вимагало чинне національне законодавство та як про це стверджує Уряд, Суд вважає, що це рішення не було законним у розумінні підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції.

43. З огляду на свої висновки, наведені вище у пунктах 41 та 42, Суд вважає, що тримання заявника під вартою протягом періоду з 3 травня 2000 року до 17 листопада 2004 року не було «законним» для цілей підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції.

44. Отже, підпункт «с» пункту 1 статті 5 Конвенції було порушено.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

45. Заявник також скаржився на те, що його досудове ув'язнення було необґрунтовано тривалим. Він посилався на пункт 3 статті 5 Конвенції, в якому передбачено таке:

«3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання».

A. Прийнятність

46. Уряд не надав будь-яких доводів щодо прийнятності цієї скарги.

47. Суд зазначає, що період, який береться до уваги, почався з 1 липня 1999 року (дати затримання заявника) та закінчився 17 листопада 2004 року (коли суд першої постановив обвинувальний вирок у справі заявника). Таким чином, він тривав п'ять років і чотири з половиною

місяці. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

В. Суть

48. Уряд доводив, що обвинувачення заявника було дуже серйозним. Уряд також зазначив, що справа була винятково складною. У справі було дев'ятнадцять обвинувачених, які обвинувачувались в участі у більш ніж тридцяти різних злочинах. Протягом досудового слідства слідчі органи допитали вісімнадцять потерпілих та 120 свідків, двадцять разів відтворювали обстановку і обставини подій та признали більш ніж п'ятдесят різних експертиз, загальна тривалість проведення яких становила 726 днів. Під час судового розгляду було допитано сімдесят сім свідків та вісім експертів. Тривалість його тримання під вартою не була нерозумною з огляду на серйозність обвинувачення заявника та ризик того, що він може переховуватися від органів досудового слідства і суду або знищити докази, а також з огляду на складність справи.

49. Враховуючи загальні принципи, встановлені практикою Суду (див. рішення в справах «*I. A. проти Франції*» (*I. A. v. France*), *Reports of Judgments and Decisions* 1998VII, п. 102, від 23 вересня 1998 року; «*Лабіта проти Італії*» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, п. 153, *ECtHR* 2000IV; «*Іловецький проти Польщі*» (*Ilowiecki v. Poland*), заява № 27504/95, п. 61, від 4 жовтня 2001 року), Суд зазначає, що строк тримання заявника під вартою до постановлення вироку судом, який становив більше п'яти років, є особливо тривалим. Суд приймає доводи Уряду стосовно того, що обвинувачення щодо заявника було дуже серйозним, оскільки його обвинувачували в організації банди та низки збройних розбійних нападів та у вчиненні інших насильницьких злочинів. Проте, враховуючи строк тримання заявника під вартою, Суд вважає, що компетентні органи влади повинні були чітко навести інші підстави, які б виправдовували тримання його під вартою протягом усього періоду, що розглядається. У той же час Суд не може оцінити якість обґрунтування ув'язнення заявника з 1 липня 1999 року до 3 травня 2000 року, оскільки йому не надали копії відповідних постанов. Стосовно подальшого періоду, що закінчився 17 листопада 2004 року, як зазначено вище у пунктах 41 та 42, він принаймні частково не охоплювався жодним рішенням, а у тій мірі, в якій він міг би охоплюватись рішенням суду від 4 травня 2001 року, як видається із зауважень Уряду, органи влади не навели жодних чітких підстав для тримання заявника під вартою.

50. Вищенаведених міркувань достатньо для того, щоб Суд дійшов висновку, що було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ПРОТЯГОМ РОЗУМНОГО СТРОКУ

51. Заявник також скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що тривалість кримінального провадження у його справі є несумісною з вимогою «розумного строку».

«1. Кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку ... судом, ..., який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

A. Прийнятність

52. Уряд не надав доводів щодо прийнятності цієї скарги.

53. Суд зазначає, що в кримінальних справах «розумний строк», про який йдеться у пункті 1 статті 6 Конвенції, починається з моменту «обвинувачення» особи, іншими словами, коли компетентні органи офіційно її повідомили, що вона вчинила злочин. Це визначення також є відповідним при перевірці того, чи «мав місце істотний вплив на стан підозрюваного». Стосовно закінчення цього «строку» у кримінальних справах період, про який йдеться у пункті 1 статті 6 Конвенції, охоплює все провадження, включаючи оскарження (див. рішення від 30 березня 2004 року в справі «*Merit проти України*» (*Merit v. Ukraine*), заява № 66561/01, п. 70).

54. Отже, період, який має братись до уваги у цій справі, почався у липні 1999 року (коли заявника було затримано) та закінчився 16 березня 2006 року (коли Верховний Суд проголосив остаточне рішення). Таким чином, він тривав шість років і вісім місяців.

55. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

B. Суть

56. Уряд стверджував, що, враховуючи виняткову складність справи, тривалість провадження не була нерозумною. Протягом провадження не було необґрунтованих затримок, за які б державні органи могли бути відповідальними.

57. Суд зауважує, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватися у світлі обставин справи та з огляду на такі критерії: складність справи, поведінка заявника та відповідних державних орга-

нів (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «*Пелісьє та Сассі проти Франції*» (*Pelissier and Sassi v. France*) [ВП], заява № 25444/94, п. 67, *ECHR* 1999II).

58. Суд також зауважує, що протягом всього провадження у цій справі заявник тримався під вартою — факт, який вимагає від державних органів, що розслідують справу, особливої сумлінності, щоб судочинство було здійснено невідкладно (див., наприклад, рішення у справі «*Смірнова проти Росії*» (*Smirnova v. Russia*), заяви № 46133/99 та № 48183/99, п. 83, *ECHR* 2003IX, та рішення від 31 січня 2006 року в справі «*Юртаєв проти України*» (*Yurtayev v. Ukraine*), заява № 11336/02, п. 37).

59. Суд погоджується, що відповідне кримінальне провадження, яке стосувалося більше тридцяти епізодів злочинної діяльності дев'ятнадцяти осіб, було особливо складним. Він зазначає, що суд першої інстанції протягом трьох років провів більше 160 судових засідань та проголосив вирок, який було викладено на більш ніж 200 сторінках.

60. З іншого боку, Суд вважає, що цих обставин недостатньо для виправдання загальної затримки, що становила більше шести років, у вирішенні справи заявника. Суд не має замінювати точку зору національних органів своєю у вирішенні того, чи були необхідними та належно організованими всі слідчі дії та судові засідання, які проводились. У той же час, Суд зазначає, що протягом провадження були деякі затримки, які Уряд не пояснив в своїх зауваженнях. Так, мова йде про дев'ятимісячну затримку із закінчення досудового слідства 20 липня 2000 року до розпорядчого засідання суду в справі 4 травня 2001 року, п'ятимісячну затримку в організації фіксації судового процесу технічними засобами (з грудня 2001 року до травня 2002 року) та шестимісячну затримку з останнього засідання суду першої інстанції 22 травня 2004 року до проголошення вироку 17 листопада 2004 року.

61. Вивчивши всі надані матеріали, Суд не може дійти висновку, що державні органи розслідували справу заявника з належною сумлінністю. Суд вважає, що у цій справі тривалість кримінального провадження щодо заявника була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку».

62. Відповідно було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

IV. СТВЕРДЖУВАНА НЕБЕЗСТОРОННІСТЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ТА ПОРУШЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ

63. Заявник також скаржився на публікацію інтерв'ю судді Ш. у газеті «Прапор Батьківщини». Він доводив, що, по-перше, публікація свідчила про небезсторонність судді Ш. Крім того, публікація порушила його право вважатись невинуватим. В контексті цієї скарги заявник

посилався на пункти 1 і 2 статті 6. Зазначені положення у відповідній частині передбачають таке:

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

<...>».

А. Прийнятність

64. Стосовно скарги заявника про порушення його права вважатися невинуватим Уряд доводив, що заявник не вичерпав всі національні засоби юридичного захисту. Так, він міг подати клопотання про відвід судді Ш. та звернутись з цивільним позовом щодо порушення його прав. Хоча у червні 2005 року заявник дійсно подав цивільний позов до газети, у задоволенні його вимог, поданих з недотриманням строку позовної давності, судом належним чином було відмовлено.

65. Крім того, Уряд доводив, що у цій частині заява була подана після спливу шестимісячного строку. Заявник повинен був дізнатися про публікацію у газеті «Прапор Батьківщини» не пізніше 29 січня 2003 року, коли його співучасник звернувся до суду з вимогою про розгляд її змісту в судовому засіданні. Якщо виходити з позиції заявника, що стосовно його скарги ефективних засобів юридичного захисту не було, він повинен був подати заяву до Суду протягом шести місяців з дня, коли він дізнався про статтю.

66. Суд повторює, що заявник детально поскаржився на статтю у газеті «Прапор Батьківщини» у своїй касаційній скарзі на вирок від 17 листопада 2004 року. Суд вважає, що з огляду на характер його скарги цей засіб є вичерпаним та шестимісячний строк має відраховуватись з дати проголошення остаточного рішення у справі (див. рішення від 10 грудня 2009 року в справі «*Шагін проти України*» (*Shagin v. Ukraine*), заява № 20437/05, пункти 71–73 та 75). Отже, Суд відхиляє заперечення Уряду.

67. Суд зазначає, що скарги заявника на небезсторонність судді Ш. та порушення його права на презумпцію невинуватості не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони оголошуються прийнятними.

В. Суть

1. Стверджувана небезсторонність судді Ш.

68. Уряд стверджував, що суддя Ш. не давала інтерв'ю газеті «Прапор Батьківщини» та що вона повідомила про це заявника під час судового розгляду. Як тільки А. К. звернувся з вимогою розглянути статтю під час засідання, вона негайно звернулася до прокуратури АРК щодо розслідування цієї ситуації. Оскільки газета належала Чорноморському флоту Російської Федерації, прокуратура АРК, у свою чергу, звернулася по допомогу до своїх російських колег. Отже, державні органи зробили те, що від них можна було розумно очікувати у відповідь на зазначену ситуацію. Вони не можуть нести відповідальність за те, що не отримали відповіді від російської прокуратури.

69. Вивчаючи факти цієї справи у світлі своєї практики (див., наприклад, рішення у справах «Лавентс проти Латвії» (*Lavents v. Latvia*), заява № 58442/00, пункти 117–118, від 28 листопада 2002 року, та «Міроненко і Мартенко проти України» (*Mironenko ta Martenko v. Ukraine*), заява № 4785/02, пп. 66–67 та 69–70, від 10 грудня 2009 року), Суд вважає, що формулювання інтерв'ю, даного, як стверджується, суддею Ш. газеті «Прапор Батьківщини» у перші тижні судового розгляду справи заявника (див. вище пункт 18), створив сильне враження, що особа, яка давала інтерв'ю, була переконана у винуватості заявника. Суд зазначає, що суддя заперечувала, що будь-коли давала інтерв'ю цій газеті та намагалася дистанціюватися від вказаної публікації, вимагаючи втручання прокуратури. Проте, оскільки стосовно її звернення не було ефективного розслідування, обставини публікації прояснено ніколи не було та не було усунуто ознак небезсторонності судді. Більше того, Верховний Суд у своєму рішенні не надав жодних міркувань з приводу причин відхилення чіткої скарги заявника, викладеної у його касації, щодо небезсторонності судді Ш.

70. Суд доходить висновку, що за цих обставин залишається видимість того, що суддя Ш. недвозначно висловила думку щодо винуватості заявника на самому початку судового розгляду. Отже, на думку Суду, побоювання заявника щодо небезсторонності судді Ш. можуть вважатись об'єктивно виправданими.

71. Відповідно було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

2. Стверджуване порушення презумпції невинуватості

72. Уряд доводив, що публікація в газеті «Прапор Батьківщини» не може вважатися такою, що порушує презумпції невинуватості заявника.

73. Суд зазначає, що характер тверджень, що приписувалися газетою судді Ш., був ключовим у обґрунтуванні висновку, що заявник

не мав справедливого розгляду безстороннім судом (див. вище пункти 69–71). Отже, Суд не вважає за необхідне окремо розглядати це питання у контексті цієї скарги.

V. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЮРИДИЧНУ ДОПОМОГУ

74. Заявник також скаржився на те, що він не мав доступу до захисника на початковому етапі провадження. Він посилався на підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, який передбачає таке:

«3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

<...>».

75. Коментуючи цю скаргу, Уряд доводив, що 1 липня 1999 року заявника за його власним бажанням було допитано за відсутності захисника та він дав показання, які не були визнавальними. Отримавши доступ до захисника до 3 липня 1999 року, він підтвердив раніше надані показання. Крім того, з огляду на його освіту юриста та те, що він був працівником міліції, він брав участь у допиті 1 липня 1999 року обдумано та будучи досить поінформованим.

76. Суд зауважує, що після затримання 1 липня 1999 року заявника допитали за відсутності захисника буквально через декілька хвилин після того, як він чітко повідомив про бажання запросити М. як свого захисника. У великій кількості своїх рішень Суд, пам'ятаючи про уразливість підозрюваного перед слідчими органами, наголошував на першорядній важливості доступу до захисника до першого допиту як засобу, який збалансовує нерівноправний стан сторін (див., серед інших джерел, рішення у справах «Сальдуз проти Туреччини» (*Salduz v. Turkey*) [ВП], заява № 36391/02, пункти 50–55 та 58, від 27 листопада 2008 року, та «Леонід Лазаренко проти України» (*Leonid Lazarenko v. Ukraine*), заява № 22313/04, пункти 48–52, від 28 жовтня 2010 року). Зокрема, Суд зазначав, що права захисту, в принципі, будуть непоправно порушені, якщо визнавальні показання, отримані під час допиту особи правоохоронними органами без доступу до захисника, використовуватимуться з метою її засудження (див. вищезазначене рішення у справі «Сальдуз проти Туреччини» (*Salduz v. Turkey*), п. 55). Так само, сам факт обмеженого доступу затриманого підозрюваного до захисника може порушити права захисту, навіть якщо в результаті

визнавальних показань отримано не було (див., наприклад, рішення від 13 жовтня 2009 року в справі «Даянан проти Туреччини» (*Dayanan v. Turkey*), заява № 7377/03, пункти 32–33). З іншого боку, ані буква, ані дух статті 6 Конвенції не перешкоджають особі добровільно відмовитися — або явно, або опосередковано — від права на гарантії справедливого суду, якщо відмова від цього права надається у недвозначний спосіб та супроводжується мінімальними гарантіями, співмірними з її важливістю (див. вищезазначене рішення у справі «Сальдуз проти Туреччини» (*Salduz v. Turkey*), п. 59).

77. Стосовно фактів цієї справи Суд зазначає, що після повідомлення слідчим органам про своє бажання мати конкретного захисника, заявник також підписав чітко сформульовану відмову від свого права не давати показання під час допиту 1 липня 1999 року та заявив про своє бажання говорити на тему його стверджуваної причетності до справи. Розглядаючи, якою мірою прийняття слідчими органами цієї відмови для здійснення допиту заявника відповідало Конвенції, Суд повинен проаналізувати, чи була ця відмова актом доброї волі заявника та усвідомленим процесуальним вибором.

78. У цьому контексті Суд бере до уваги, що заявник сам був працівником міліції та юристом. Хоча цей факт не значить, що, будучи підозрюваним, він не перебував у вразливому стані та не потребував юридичної допомоги захисника, проте його професійний досвід не можна не брати до уваги при оцінці того, чи була усвідомленою його згода давати показання під час цього допиту. Крім того, показання заявника, надані 1 липня 1999 року, не тільки не були визнавальними, але також були повністю підтверджені ним через два дні після вказаного допиту, коли він мав доступ до захисника, якого він з самого початку хотів запросити (див. вище пункт 11). Таким чином, можна дійти висновку, що заявника не примушували давати показання всупереч його волі та його первісні показання не зашкодили подальшій стратегії захисту захисника.

79. Суд вважає, що сам факт допиту підозрюваного без надання йому можливості порадитись з захисником може зруйнувати баланс між сторонами, порушуючи гарантії на справедливий суд, навіть за відсутності будь-яких ознак негативних наслідків для результату провадження. Проте варто уваги те, що заявник у цій справі жодним чином не пояснив характеру шкоди, якої він зазнав у зв'язку з його допитом 1 липня 1999 року. Більше того, видається, що заявник жодного разу не порушував це питання в ході судового розгляду і, скаржачись загалом на порушення його права на захист, на цей допит він чітко не вказував. Натомість він стверджував, що суд першої інстанції не допустив до провадження певних (не названих) осіб як його захисників і що обвинувачення щодо нього було змінено в ході судового розгляду. За відсутності будь-яких доводів Уряду стосовно невиче-

рпання засобів юридичного захисту, Суд, як правило, вважає, що заявник належним чином вичерпав такі засоби (див. рішення від 10 серпня 2006 року у справі «Добрев проти Болгарії» (*Dobrev v. Bulgaria*), заява № 55389/00, пункти 112–114). Проте, враховуючи, що заявник не спробував домогтись реакції національних органів на те, що його допитували за відсутності захисника, та відсутність його детальних пояснень Суду щодо причин, з яких він погодився на цей допит, Суд не може за обставин цієї справи дійти висновку, що на заявника чинився тиск.

80. З огляду на нечіткий та загальний характер тверджень заявника стосовно обставин та причин його участі у допиті 1 липня 1999 року за відсутності захисника, Суд доходить висновку, що ця скарга є явно необґрунтованою та відхиляє її відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

VI. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

81. Заявник також скаржився за статтею 3 Конвенції на те, що працівники правоохоронних органів піддавали його жорстокому поводженню з метою отримання від нього зізнання у вчиненні злочину, що умови його тримання в ІТТ з 1999 до 2000 року були такими, що принижують гідність, та що він не отримував медичної допомоги протягом тримання його під вартою.

82. Він також скаржився за пунктом 3 статті 5 Конвенції на те, що він не постав перед суддею для визначення, чи було його затримання та взяття під варту в липні 1999 року законним, та за пунктом 4 статті 5 Конвенції — на те, що він не міг оскаржити його тримання під вартою в суді.

83. Заявник також скаржився за пунктами 1 та 2 статті 6 Конвенції на те, що було дозволено широке висвітлення ходу провадження засобами масової інформації; що, висвітлюючи кримінальне провадження, засоби масової інформації порушили його право вважатися невинуватим; що його цивільні провадження щодо газет та телевізійної компанії були несправедливими та занадто тривалими.

84. Заявник також скаржився за підпунктами «а», «b» та «с» пункту 3 статті 6 Конвенції на те, що він не був негайно поінформованим про характер обвинувачення, висунутого проти нього; що він не мав часу і можливості, необхідних для підготовки свого захисту; що йому не було призначено захисника протягом невказаних періодів, коли той йому був потрібен.

85. Заявник також скаржився за статтею 13 Конвенції на те, що він не зміг знайти надійного та професійного адвоката, оскільки усім їм бракувало досвіду та вони співпрацювали зі слідчими органами.

86. Нарешті, заявник посилався на статтю 17 Конвенції в контексті фактів цієї справи.

87. У світлі усіх наданих матеріалів та у тій мірі, в якій оскаржувани питання належать до його компетенції, Суд доходить висновку, що вони не виявляють будь-яких ознак порушень прав та свобод, вказаних у положеннях, на які посилався заявник.

88. Отже, ця частина заяви є явно необґрунтованою та повинна бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

VII. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

89. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

90. Заявник не надав вимоги щодо справедливої сатисфакції у строк, встановлений для цього Судом. Відповідно Суд вважає, що присудження будь-якої суми не вимагається.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* одноголосно прийнятними скарги щодо законності тримання заявника під вартою з 3 травня 2000 року до 17 листопада 2004 року, тривалості його тримання під вартою до засудження, тривалості кримінального провадження, відсутності безсторонності суду першої інстанції та порушення презумпції невинуватості.

2. *Оголошує* більшістю голосів решту скарг у заяві неприйнятними.

3. *Постановляє* одноголосно, що у цій справі було порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

4. *Постановляє* одноголосно, що у цій справі було порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

5. *Постановляє* одноголосно, що у цій справі було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю кримінального провадження.

6. *Постановляє* одноголосно, що у цій справі було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю безсторонності суду першої інстанції.

7. *Постановляє* одноголосно, що немає необхідності окремо розглядати скаргу заявника за пунктом 2 статті 6 Конвенції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 15 вересня 2011 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(*Claudia Westerdiek*)
Секретар

Дін ШПІЛЬМАНН
(*Dean Spielmann*)
Голова